

חק לישראל – פרשת יתרו יום ד'

תורה – שמות פרק יח'

(טז) כִּי יִהְיֶה לָהֶם דְּבַר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטֵתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵי הָאֱלֹהִים וְאֵת תּוֹרֹתָיו: (טז) כִּי יִהְיֶה לָהֶם דְּבַר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטֵתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵי הָאֱלֹהִים וְאֵת תּוֹרֹתָיו: (טז) כִּד הוּי לָהוֹן דִּינָא אָתוּן לְוֹתִי וְדִאִינָנָא בֵּין גְּבֵרָא וּבֵין חֲבֵרִיָּה וּמְהוֹדַעְנָא לָהוֹן יֵת קִמְיָא דִּינִי וְיֵת אֹרְיָתִיָּה:

(יז) וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה: (יז) וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה: (יז) וַאֲמַר חֲמוּהֵי דְמֹשֶׁה לִּיה לֹא תִקִּין פִּתְגָמָא דְאֵת עֵבֶד: (יח) נָבֵל תִּבְלַל גַּם אַתָּה גַּם הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי כָבֵד מִמֶּךָ הַדְּבָר לֹא תוּכַל עֲשׂוֹהוּ לְבַדְּךָ: (יח) נָבֵל תִּבְלַל גַּם אַתָּה גַּם הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי כָבֵד מִמֶּךָ הַדְּבָר לֹא תוּכַל עֲשׂוֹהוּ לְבַדְּךָ: (יח) מְלֵאָה תִלְאָה אִף אֵת אִף עֲמָא דִּרְיִין דְעַמָּךְ אֲרִי יְקִיר מִנָּךְ פִּתְגָמָא לֹא תִכּוּל לְמַעֲבְרִיָּה בְלַחֲוֹדָךְ:

(יט) עֲתָה שָׁמַע בְּקִלִּי אִיעֲצָךְ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִיָּה אַתָּה לְעַם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאתָ אֶתְּךָ אֶת הַדְּבָרִים אֶל הָאֱלֹהִים: (יט) עֲתָה שָׁמַע בְּקִלִּי אִיעֲצָךְ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִיָּה אַתָּה לְעַם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאתָ אֶתְּךָ אֶת הַדְּבָרִים אֶל הָאֱלֹהִים: (יט) כְּעֵן קִבַּל מִנִּי אֲמִלְכְנָךְ וַיְהִי מִימְרָא דִּינִי בְּסַעֲדָךְ הוּי אֵת לְעַמָּא (תִּבְע) אֲלָפִין מִן קָרָם יִי וַתְּהִי מִיָּתִי אֵת יֵת פִּתְגָמָא לְקָרָם יִי:

(כ) וְהִזְהַרְתָּה אֶתְּךָ אֶת הַחֻקִּים וְאֵת הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֵת הַדְּבָרָה יִלְכוּ בָּהּ וְאֵת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: (כ) וְהִזְהַרְתָּה אֶתְּךָ אֶת הַחֻקִּים וְאֵת הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֵת הַדְּבָרָה יִלְכוּ בָּהּ וְאֵת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: (כ) וַתְּזַהַר יִתְהוֹן יֵת קִמְיָא וְיֵת אֹרְיָתָא וַתְּהוֹדַע לָהוֹן יֵת אֹרְיָתָא דִּיהִכְוֹן בָּהּ וְיֵת עוֹבְדָא דִּיעֲבָדוּן:

(כא) וְאַתָּה תַּחֲזוּהוּ מִכָּל הָעַם אֲנָשֵׁי חֵיל יִרְאִי אֱלֹהִים אֲנָשֵׁי אֲמַת שְׂנָאִי בְּצַע וְשִׁמְתָה עֲלֵהֶם שְׂרֵי אֲלָפִים שְׂרֵי מְאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת: (כא) וְאַתָּה תַּחֲזוּהוּ מִכָּל הָעַם אֲנָשֵׁי חֵיל יִרְאִי אֱלֹהִים אֲנָשֵׁי אֲמַת שְׂנָאִי בְּצַע וְשִׁמְתָה עֲלֵהֶם שְׂרֵי אֲלָפִים שְׂרֵי מְאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת: (כא) וְאֵת תַּחֲזוּי מִכָּל עַמָּא גְּבֵרִין דְחִילָא דְחִילָא דִּינִי גְּבֵרִין דְקִשׁוּט דְסָגְוִן לְקִבְלָא מִמוֹן וַתִּמְנֵי עֲלֵיהוֹן רַבְּנֵי אֲלָפִין רַבְּנֵי מְאוֹתָא רַבְּנֵי חֲמִשִּׁין וְרַבְּנֵי עֶשְׂרִיתָא:

רש"י

(טז) כִּי יִהְיֶה לָהֶם דְּבַר בָּא – מי שיהיה לו
הדבר בא אליו:
(יז) וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה – דרך כבוד קוראנו
הכתוב חותנו של מלך:
(יח) נָבֵל תִּבְלַל – כתר גומו. ולשונו לשון כמישה
פלייטטר"א. כמו (ירמיה ח) והעלה נבל.
(ישעיה לז) כנבול עלה מגפן וגו' שהוא כמוש
ע"י חמה וע"י קרח וכחו תש ונללה: גם אתה

– לרבות אהרן וחור וע' זקנים: כי כזד ממך
– כוזדו רב יותר מכחך:
(יט) אִיעֲצָךְ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ – (מכילתא)
בעלה אמר לו לא המלך בגבורה: היה אתה
לעם מול האלהים – שליו ומליץ בינותם
למקום ושואל משפטים מאתו: את הדברים –
דברי ריבוחם:

חק לישראל – פרשת יתרו יום ד'

נביא – ישעיה פרק ז' ג'-ח'

(ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יִשְׁעִיָּהוּ צֵא נָא לְקִרְאֵת אָחִיךָ וְשָׂאֵר יְשׁוּבֵי בְּנֵי אֶל קִצֵּה תַעֲלֵת הַבְּרֵכָה הָעֲלִיּוֹנָה אֶל מִסְלַת שְׂדֵה כּוֹבֵס: (ג) וַאֲמַר יִי לִישְׁעִיָּהוּ פּוֹק כַּעַן לְקִדְמוֹת אָחִיךָ וְשָׂאֵר תַּלְמִידֶיךָ דְּלֹא חָטוּ וְדַתְבוּ מַחֲסָאָה לְסִיפֵי מְזִיקַת בְּרִיכַת אֶלִיָּתָא דִּי בַכְּבֵשׁ חֻקֵּל מִשְׁטַח קַצִּירִיא:

(ד) וְאָמַרְתָּ אֲלֵיךְ הַשְּׂמֵר וְהַשְּׂקֵט אֶל תִּירָא וּלְבַבְךָ אֶל יִרְךָ מִשְׁנֵי זַנְבוֹת הָאֲוֹדִים הָעֲשִׂינִים הָאֵלֶּה בְּחָרִי אִף רְצִין וְאָרֶם וּבֶן רְמַלְיָהוּ: (ד) וְתִימַר לִיָּה אִסְתַּמַּר וְנוֹחַ לֹא תִדְחַל וּלְבַךְ לֹא יִזוּעַ מִן קִדְמָה תִּרְיִן רַבְרַבִּיא דְּאִינֹן כְּאֹדִיא מִתְנַנְיָא הָאֵלִין בְּתַקּוּף רִגּוּ רְצִין וְאָרֶם וְבַר רַמְלִיָּהוּ:

(ה) יַעַן כִּי יַעֲזֵ עֲלֶיךָ אָרֶם רָעָה אֲפָרִים וּבֶן רְמַלְיָהוּ לְאָמֹר: (ה) חֲלַף אֲרִי מֶלֶךְ עַלֶךְ אָרֶם בִּישָׂא אֲפָרִים וְבַר רַמְלִיָּהוּ לְמִימַר:

(ו) נַעֲלָה בִיהוּדָה וְנִקְיָצְנָה וְנִבְקַעְנָה אֵלֵינוּ וְנִמְלִיךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֵת בֶּן טְבַּאֵל: (ו) נִסַּק בְּאַרְעָא דְּבֵית יְהוּדָה וְנַחְבְּרִינוּן וְנִשְׁוִינֹן עִמָּנָא וְנִמְלִיךְ מֶלֶכָא בְּגוּהָ יֵת מִן דְּכִשְׁר לְנָא:

(ז) כִּי אָמַר אֲדָנִי יְהוָה לֹא תִקּוּם וְלֹא תִהְיֶה: (ז) כַּדְנָן אָמַר יִי אֱלֹהִים לֹא תִקּוּם וְלֹא תִהְיֶה:

(ח) כִּי רֹאשׁ אָרֶם דְּמִשְׁק וְרֹאשׁ דְּמִשְׁק רְצִין וּבְעוּד שְׁשִׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יַחַת אֲפָרִים מְעָם: (ח) אֲרִי רִישׁ אָרֶם דְּמִשְׁק וְרִישׁ דְּמִשְׁק רְצִין וּבִסוּף שְׁתֵּין וְחָמֵשׁ שָׁנִין יִבְטַלֹּן בֵּית יִשְׂרָאֵל מִמְּלִכּוֹ:

רש"י

סוּה וְכֵן ת"י וְנִשְׁוִינֹן עִמָּנָא, שִׁיָּהוּ סוּין עִם עֶשְׂרֵת הַשְּׂבָטִים בְּמֶלֶךְ אֶחָד. אֵת בֶּן טְבַּאֵל – בֶּן הַטּוֹב אֵלֵינוּ כֵן ת"י וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ טוֹב אֶל אֲשֶׁר לֹא טוֹב בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם וּבְגִימַט' שֶׁל אֲוֹתוֹת אֲלֻזִים טְבַּאֵל הוּא רַמְלָא ט"ר ב"ם א"ל בֶּן טְבַּאֵל בֶּן רַמְלָא:

(ז) לֹא תִקּוּם – עֲלֵתָם זֹאת שְׂתֵהָא יְהוּדָה כְּבוֹשָׁה תַחֲתֵיהֶם:

(ח) כִּי רֹאשׁ אָרֶם הִיא דְּמִשְׁק – וְאִין לִירוּשָׁלַיִם עִמָּהֶם כְּלוּם. וְרֹאשׁ דְּמִשְׁק רִצִין – בְּדְמִשְׁק יִהְיֶה רֹאשׁ וְלֹא צִירוּשָׁלַיִם וְגַם פִּקְחָה וְעֶשְׂרֵת הַשְּׂבָטִים בְּעוּד שְׁשִׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מִיּוֹם שְׁנַגְזַר צִימֵי עִמּוּם וְיִשְׂרָאֵל גִּלְהָ יִגְלֵה מֵעַל אֲדַמְתּוֹ (עִמּוּם ז). יַחַת אֲפָרִים – תְּרוּצָא אֲפָרִי מֵעַם שִׁיגְלָם סַנְחִרִיב עִם מֶלֶכָם הוֹשַׁע בֶּן אֲחֵהָ לֹא וְחָשׁוּב מִנְבוּא' עִמּוּם עַד שֶׁגִּלְוּ עֶשְׂרֵת הַשְּׂבָטִים וְתַמְלָאָם ס"ה שָׁנִים נְבוּאָת עִמּוּם

(ג) וְשָׂאֵר יְשׁוּבֵי בְּנֵי – שְׂאֲרִית מֵעַט שִׁשְׁבּוּזֵי אֲלֵי עַל יַדְךָ וְהֵם כְּבִנְךָ. אֶל הָאֵה תַעֲלֵת – עַם תַּמְלָאָהוּ (תַעֲלֵת פּוֹשִׁיר בְּלַעַז). בְּרֵכָה – כַּעֲיִן מִקּוּהָ מֵיִם שְׁעוֹשִׂים לְדָגִים. הָעֲלִיּוֹנָה – בְּמִוּרְדֵי הַהַר וַיֵּשׁ בְּרֵכָה אַחֲרַת לְמַטֵּה הַיַּמִּינָה בְּתַחֲתֵיהֶם. שְׂדֵה כּוֹבֵס – שְׂדֵה שְׁהַכּוֹבְסִים שׁוֹטְחִים עַם בְּגָדִים לְנִגְבַס כַּךְ תִּירְגַם יוֹנָתָן וְרַצְוֵתֵינוּ דְּרַשׁוּ נִכְנַע אַחַז לְפָנָי יִשְׁעִיָּהוּ וְשָׁם עַל רֹאשׁוֹ אֲוֹכְלָא דְקַרְיָ כַּפֵּה עֲלִיו כְּלֵי פִי כְּלֵי מְנוּקָב שֶׁל כּוֹבְסִים שְׁמוּלְפִין בּו מֵיִם עַל הַבְּגָדִים:

(ד) הַשְּׂמֵר – עַבְדֵי בְּשָׁלוֹם כִּיִן עַל שְׁמֵרֵינוּ. זַנְבוֹת הָאֲוֹדִים הָעֲשִׂינִים – יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כְּזַנְבוֹת אֲוֹדִים שְׂכַבְתָּה שְׂלֵהַבְתָּ שְׂלֵהַם אֲוֹדִים טִיּוֹנוֹ"שׁ בְּלַעַז:

(ו) וְנִקְיָצְנָה – נַעֲוֹרְרָה בְּמַלְחָמָה. וְנִבְקַעְנָה אֵלֵינוּ – נִשְׁוִינֹן עִמּוֹ כְּבַקְעָה זֹאת שֶׁהִיא

חק לישראל – פרשת יתרו יום ד'

וירבעם שתי שנים לפני שנתנגע עוזיה שנאמר (בצמחם א) שנתים לפני הרעש ועוזיה נתנגע עשרים וחמש שנים הרי כ"ז וי"ו של יוחם וי"ז של אחז ו' של חזקיהו שנאמר (מלכים ב יט) וילכדה בשנת שש לחזקיהו היא שנת תשע להושע ויגל את ישראל אשורה הרי ששים וחמש ומניין שימי חלופו של עוזיהו כ"ה שנים שנאמר (מלכים ב' טו) בשנת עשרים ושבע לירבעם בן יואש מלך ישראל מלך עוזיה בן אמזיה על יהוד' אפשר לומר והלא עוזיה

היתה שתי שנים לפני שנתנגע עוזיה שנאמר (בצמחם א) שנתים לפני הרעש ועוזיה נתנגע עשרים וחמש שנים הרי כ"ז וי"ו של יוחם וי"ז של אחז ו' של חזקיהו שנאמר (מלכים ב יט) וילכדה בשנת שש לחזקיהו היא שנת תשע להושע ויגל את ישראל אשורה הרי ששים וחמש ומניין שימי חלופו של עוזיהו כ"ה שנים שנאמר (מלכים ב' טו) בשנת עשרים ושבע לירבעם בן יואש מלך ישראל מלך עוזיה בן אמזיה על יהוד' אפשר לומר והלא עוזיה

כתובים – משלי טו' כה'-ל'

- (כה) בֵּית גָּאִים יִסַּח יְהוָה וַיֵּצֵב גְּבוּל אֶלְמֹנָה: (כה) ביתא דגיותנא נסתר אלהא ויעתד תחומא דארמלתא:
 (כו) תוֹעֵבֶת יְהוָה מַחֲשָׁבוֹת רָע וְטְהָרִים אִמְרֵי נָעִם: (כו) מרחקתיה דאלהא מחשבתיא דבישתא ודכין מלי בסימתא:
 (כז) לֵבָר בֵּיתוֹ בּוֹעֵעַ בָּעַע וְשׂוֹנֵא מִתְּנַת יְחִיָּה: (כז) מוביד ביתיה מכנש ממון דסקר ודסני מוחביתא דמגן יחי:
 (כח) לֵב צַדִּיק יִהְיֶה לְעֵנּוֹת וּפִי רְשָׁעִים יִפְיַע רָעוֹת: (כח) לבא דצדיקא רגן בהימנותא ופומהון דרשיעי מביע בשתא:
 (כט) רְחוֹק יְהוָה מִרְשָׁעִים וְתַפְלֹת צַדִּיקִים יִשְׁמָע: (כט) רחיק הוא אלהא מרשיעי וצלוחתהון דצדיקי ישמע:
 (ל) מְאוּר עֵינַיִם יִשְׁמַח לֵב שְׂמוּעָה טוֹבָה תִּדְרֹשׁ עֵצִים: (ל) נהורא דעיני מחרי לבא שומעתא טבא מדהנא גרמא:

רש"י

- (כז) עוכר ביתו – שהוא בולע בלע. ושונא מחנות יחיה – מאחר שהוא שונא מחנות כל שכן ששונא את הגזל:
 (כח) לב צדיק יהיה לענות – יחשוב ויבין מה יענה קודם שיציב דבר:
 (ל) מאור עינים – צחורה. ישמח לב – ששואלין ממנו דבר ויודע מה להשיב, ולפי פשוטו כמשמעו דבר שהוא תאוה למראות עינים, משמח הלב ומלחח תוגת הלב כגון גן ירק ונהרות המושכי:

משנה – בבא מציעא פרק ז'

- (א) הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים וְאָמַר לָהֶם לְהַשְׁבִּים וּלְהַעֲרִיב, מְקוֹם שְׁנֵהֲגוּ שְׁלֵא לְהַשְׁבִּים וְשְׁלֵא לְהַעֲרִיב, אֵינּוּ רְשָׁאֵי לְכַפּוֹ. מְקוֹם שְׁנֵהֲגוּ לְזוּן, יְזוּן, לְסַפֵּק

חק לישראל – פרשת יתרו יום ד'

במתיקה, יספק. הכל במנהג המדינה. מעשה ברבי יוחנן בן מתתיה שפאר לבנו, צא שכר לנו פועלים. הלך ופסק להם מזונות. וכשבא אצל אביו, אמר לו, בני, אפלו אם אתה עושה להם בסעודת שלמה בשעתו, לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב. אלא עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמר להם, על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד. רבן שמעון בן גמליאל אומר, לא היה צריך לומר, הכל במנהג המדינה:

ואם פסק להם מזונות מזונות, ריבה להם, כלומר, כיון דלח הוא ריך לאתנוי שהרי ממנהג המדינה היו אוכלים, ואתני זהדייהו ליתן להם מזונות, מזוני יתירי קאמר, ומעשה נמי ברבי יוחנן וכו': בשעתו – צעת מלכות. ו דמלך והדיוט הוה: שהם בני אברהם יצחק ויעקב – וסעודתו של אברהם גדולה משל שלמה, דאילו אברהם שלמה פריס לשלמה אנשים, ובסעודת שלמה יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת היס: עד שלא יתחילו במלאכה – דאין כאן חלח דברים. דאילו משיתחילו לא תוכל לחזור: רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו' – והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

רע"ב – (א) השוכר את הפועלים. אינו ראוי לכופן – ואע"ג דטפח להו אהגרייהו משאר פועלים, לא מצי אמר להו האי דטפחי לכו אהגרייכו אדעתא דמקדמיתו ומחשכיתו זהדאי, דאמרי ליה האי דטפחת לן אדעתא לעבדין לך עובדתא שפירתא: במתיקה – לפתן: הכל כמנהג המדינה – הכל לאתויי דוכתי דנהיגי פועלים למיכל ולמשחי בצפרא צביתו של צעל הבית קודם שיאלו למלאכתם, דאי אמר להו צעל הבית קדימו לעבדיתיכו בשדה ואצו לכו מאכלכם סם, אמרי ליה לא, חלח עתה נאכל צבית קודם שנאלה השדה כמנהג המדינה: מעשה ברבי יוחנן בן מתתיה – בגמרא מפרש דחסורי מחסרה והכי קתני,

(ב) ואלו אוכלין מן התורה. העושה במחבר לקרקע בשעת גמר מלאכה, ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו, ובדבר שגדולו מן הארץ. ואלו שאין אוכלין. העושה במחבר לקרקע בשעה שאין גמר מלאכה, ובתלוש מן הקרקע מאחר שנגמרה מלאכתו, ובדבר שאין גדולו מן הארץ:

אוכל בתלוש כשעושה בו מלאכה, ומה חוסס וכו'. ומה דיך מיוחד, דבר שהוא גדולי קרקע ולא נגמרה מלאכתו למעשר ובשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו, אף כל דבר שהוא גידולי קרקע ולא נגמרה מלאכתו למעשר כשהוא בשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו. ילא החולב והמחבץ והמגבן, שאין גדולי קרקע. וילא המבדיל התמרים והגרורות המחזרים יחד, שנגמרה מלאכתם למעשר. וילא המנכש בשומים ובצללים, שמסיר הקטנים שאין גדלים לעולם מבין האחרים להרחיב מקום לגדלים, שאין זו שעת גמר מלאכה. שכל אלו וכיוצא בהן אין פועל אוכל בהן:

רע"ב – (ב) ואלו – פועלים: אוכלים מן התורה – צמה שעוסקין בו: גמר מלאכה – כשתולשין אותו. דכתיב (דברים כ"ד) ואל כלך לא תתן, בשעה שאתה נתן לכליו של צעל הבית אתה אוכל, דהיינו כשתולשין אותו: ובתלוש מן הקרקע – ואם מתעסק בדבר התלוש אוכל באותו דבר עד שלא נגמרה מלאכתו למעשר, אם הוא צר מעשר. או עד שלא נגמרה מלאכתו לחלה, אם הוא צר חלה. דאמר קרא (שם כ"ה) לא תחוסם שור בדיש, ומדלא קאמר לא תדוש בחסימה, שמע מינה לאקושי חוסם לנחוס ונחוסם לחוסם, מה נחוסם שהוא שור אוכל בתלוש כשעושה בו מלאכה, כך חוסם שהוא חוסם

חק לישראל – פרשת יתרו יום ד'

(ג) הָיָה עוֹשֶׂה בְיָדָיו אֲבָל לֹא בְרַגְלָיו, בְּרַגְלָיו אֲבָל לֹא בְיָדָיו, אֲפֹלוּ בְכַתְפוֹ, הָרִי זֶה אוֹכֵל. רַבִּי יוֹסִי בַר יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שִׁיעֲשֶׂה בְיָדָיו וּבְרַגְלָיו:

רע"ב – (ג) עד שיעשה בידיו ורגליו – מה
 נהא אתקש חוסס לחוסס. ואין הלכה כר' שור זידיו וברגליו אף פועל זידיו וברגליו, יוסי ברבי יהודה:

(ד) הָיָה עוֹשֶׂה בְתֵאֲנִים, לֹא יֵאָכֵל בְּעֲנָבִים, בְּעֲנָבִים, לֹא יֵאָכֵל בְּתֵאֲנִים. אֲבָל מוֹנֵעַ אֶת עַצְמוֹ עַד שִׁמְגִיעַ לְמִקוֹם הַיְפּוֹת וְאוֹכֵל. וְכֵן לֹא אָמְרוּ אֲלֵא בְשִׁעַת מְלֶאכֶה, אֲבָל מְשׁוּם הָשֵׁב אֲבָדָה לְפַעֲלִים אָמְרוּ, פּוֹעֲלִים אוֹכְלִין בְּהַלִּיכְתָּן מֵאֲמֹן לְאֲמֹן, וּבְחִזְרֵתָן מִן הַגַּת, וּבְחִמּוֹר פְּשִׁיחָא פּוֹרְקָת:

רע"ב – (ד) מפני השב אבדה לזעלים –
 שלא יבטל ממלאכתו ויאכל: אמרו פועלים אוכלים זהליכתן מאומן לאומן – כשגמרו שורה זו והולכים להתחיל בחזרתה. ואף על גב דההיא שעתא לאו שעת מלאכה היא, ניחא ליה לזעל הבית זחא: וחמור כשהיא פורקת – זהליכתה אוכלת ממשאו שזעל גבה עד שחא פורקת:

(ה) אוֹכֵל פּוֹעֵל קִישׁוֹת אֲפֹלוּ בְדִינָה, וְכוּתְבַת אֲפֹלוּ בְדִינָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן חֲסִמָּא אוֹמֵר, לֹא יֵאָכֵל פּוֹעֵל יְתֵר עַל שְׂכָרוֹ. וְחַכְמִים מִתִּירִין, אֲבָל מְלַמְדִין אֶת הָאָדָם שְׂלֵא יְהֵא רַעְבָתָן וְיֵהֵא סוּתָם אֶת הַפְּתָח בְּפָנָיו:

רע"ב – (ה) אפילו דינר – אפילו היא שוה דינר: לא יאכל פועל יותר על שכרו – דלמחר קרא כנפשא, כשכירותו, שעליו הוא מוסר את נפשו לעלות בכבש וליתלות באילן: מלמדיו –

(ו) קוֹצֵץ אָדָם עַל יָדָיו עַצְמוֹ, עַל יָדָיו בְּנוֹ וּבְתוֹ הַגְּדוֹלִים, עַל יָדָיו עֲבָדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַגְּדוֹלִים, עַל יָדָיו אֲשֶׁתוֹ, מִפְּנֵי שֵׁישׁ בָּהֶן דַּעַת. אֲבָל אֵינּוּ קוֹצֵץ עַל יָדָיו בְּנוֹ וּבְתוֹ הַקְּטָנִים, וְלֹא עַל יָדָיו עֲבָדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַקְּטָנִים, וְלֹא עַל יָדָיו בְּהִמְתּוֹ, מִפְּנֵי שֵׁאִין בָּהֶן דַּעַת:

רע"ב – (ו) קוצץ – ליטול מעות ולא יאכל:
 על ידי עצמו – בשביל עצמו: מפני שיש בהן

(ז) הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים לַעֲשׂוֹת בְּנִטְעָה רְבִיעֵי שָׁלוֹ, הָרִי אֵלוּ לֹא יֵאָכְלוּ. אִם לֹא הוֹדִיעָן, פּוֹדָה וּמֵאֲכִילָן. נִתְפָּרְסוּ עֲגוּלָיו, נִתְפָּתְחוּ חֲבִיזוֹתָיו, הָרִי אֵלוּ לֹא יֵאָכְלוּ. אִם לֹא הוֹדִיעָן, מְעַשֵּׂר וּמֵאֲכִילָן:

רע"ב – (ז) נטע רבעי – פירות של אילן בשנה הרביעית, שאינו נאכלין אלא בירושלים או פודה אותן ומעלה הדמים לירושלים: נהפרסו עיגוליו – עיגולי דבילה שנתפרדו ושכר פועלים לחצרן, או חביות שנפתחו ושכר פועלים לסתמן: הרי אלו לא יאכלו – שכר נגמרו מלאכתם והוקצעו למעשר והרי הן טבל:

(ח) שוֹמְרֵי פְרוֹת אוֹכְלִין מֵהַלְכוֹת מְדִינָה, אֲבָל לֹא מִן הַתּוֹרָה. אֲרַבְעָה שוֹמְרֵין הֵן. שוֹמֵר הָנֶם, וְהַשׁוֹאֵל, נוֹשֵׂא שְׂכָר, וְהַשׁוֹכֵר. שוֹמֵר הָנֶם נִשְׁפָּע עַל הַבֵּל, וְהַשׁוֹאֵל מִשְׁלָם אֶת הַבֵּל, וְנוֹשֵׂא שְׂכָר וְהַשׁוֹכֵר נִשְׁפָּעִים עַל הַשְּׁבוּרָה וְעַל הַשְּׁבוּיָה וְעַל הַמְתָּה, וּמִשְׁלָמִין אֶת הָאֲבָדָה וְאֶת הַגְּנֵבָה:

רע"ב – (ח) שומרי פירות – שומרי גיתות וערימות ופירות תלושים. אצל שומרי גנות

חק לישראל – פרשת יתרו יום ד'

שכר, שכן חייב צו גנבה ואצדה, דכתיב צה אס גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו, אין לי אלא גניבה, אצידה מנין, תלמוד לומר אס גנב יגנב, מכל מקום. ועוד, קל וחומר, ומה גניבה שקרובה לאונס חייב, אצידה שקרובה לפשיעה לא כל שכן. ואוכר, כיון שאין כל הנאה שלו דינו כשומר שכר. והשואל, מפורש דפרשה שלישית וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם:

(ט) אב אחד, אינו אנס, שני זאבים, אנס. רבי יהודה אומר, בשעת משלחת זאבים, אף זאב אחד אנס. שני כלבים, אינו אנס. יהודה הבבלי (אומר) משום רבי מאיר, מרוח אחת, אינו אנס, משתי רוחות, אנס. הלסטים, הרי זה אנס. הארי והדב והגמל והפרדלס והנחש, הרי זה אנס. אימתי. בזמן שפאו מאליהן, אבל אם הוליכו למקום גדודי חיה ולסטים אינו אנס:

כשחיה רעה משולחת קופלת היא על אדם אחד. ואין הלכה כרבי יהודה ולא כידוע הבעלי: הלסטים – חד לסטים הרי זה אונס:

מהלכות מדינה – שכבר נהגו כן: נשבע על הכל – על כל המאורעות הכתובות בשאר שומרים לחיוב, נשבע שכך עלתה לו ופטור: משלם את הכל – גניבה ואצידה ואונסים: נושא שכר וכו' – וכולהו נפקא לן מקראי פרשת ואלה המשפטים. פרשה ראשונה כי יתן איש אל רעהו וגו' נאמרה בשומר חנם, שכן פטר צו גנבה ואצדה. שניה, כי יתן איש אל רעהו חומר או שור או שה נאמרה בשומר

רע"ב – (ט) זאב אחד אינו אונס – ונושא שכר ושוכר חייבין עליו. דכתיב הטרפה לא ישלם, יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם: נשעת משלחת זאבים –

(י) מתה כדרפה, הרי זה אנס. סגפה ומתה, אינו אנס. עלתה לראשי צוקין ונפלה ומתה, הרי זה אנס. העלה לראשי צוקין ונפלה ומתה, אינו אנס. מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה, והשואל להיות פטור מלשלם, נושא שכר והשוכר להיות פטורין משבועה ומלשלם:

שומר כך אלא בכך. ושומר לא נחית לשמירה עד למשך, לבהמה, והאי כי משך כבר פירש על מנת שאין לו עליו שבועה, ולא שעבד נפשיה לירד בתורה שומרין אלא למקלת, ולמה שירד ירד:

רע"ב – (י) סגפה – עינה אותה ברעב או שהוסיבה בקיץ בחמה ובחורף בלנה: עלתה לראשי צוקין – שתקפתו ועלתה לראשי הרים גבוהים: מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה: – והאי לאו מתנה על מה שכתוב בתורה הוא, אלא שאומר לו אי חפשי להיות

(יא) כל המתנה על מדה שכתוב בתורה, תנאו בטל. וכל תנאי שיש מעשה בתחלתו, תנאו בטל. וכל שאפשר לו לקיימו בסופו, והתנה עליו מתחלתו, תנאו קיים:

מעשה זה שלך אס תעשה דבר פלוני, ללא דמי לתנאי בני גד ובני ראובן אס יעברו ונתתם היינו תנאי קודם למעשה: תנאו בטל – והוי מעשה קיים ואע"פ שלא קיים בעל התנאי את התנאי: וכל שאפשר לו לקיימו בסופו – והיה תנאי קודם למעשה: תנאו קיים – אבל אי אפשר לו לקיימו, התנאי בטל והמעשה קיים, שאינו אלא כמפליג

רע"ב – (יא) כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל – כולה מתניתין ר' מאיר היא דכבר המתנה על מה שכתוב בתורה אפילו בדבר שבמזמון תנאו בטל. ואינה הלכה. אלא בדבר שבמזמון אפילו שהתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים: כל תנאי שיש צו מעשה מתחלה – שהקדים מעשה שיש עליו לעשות לתנאי שהוא מבקש ממנו, כגון הרי

חק לישראל – פרשת יתרו יום ד'

כדברים, שאין כלבו לשום תנאי אלל להקניט בעלמל מרחיק ודוחה לת חכירו כדברים:

גמרא – בבא מציעא דף ע"א ע"א

דתני רב יוסף אם כסף תלוה את עמי את העני עמך עמי ונכרי עמי קודם עני ועשיר עני קודם עניך ועניי עירך עניך קודמין עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין אמר מר עמי ונכרי עמי קודם פשיטא אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נצרכא דאפילו לנכרי ברבית ולישראל בחנם תניא אמר רבי יוסי בא וראה סמיות עיניהם של מלוי ברבית אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו והם מביאין עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוני זה כפר באלהי ישראל תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא ברבית עליו הכתוב אומר כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם הא למדת שכל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין והא קא חזינן דלא מוזפי ברבית וקא מתמוטטין אמר רבי אלעזר הללו מתמוטטין ועולין והללו מתמוטטין ואינן עולין למה תביט בוגדים תחריש כבלע רשע צדיק ממנו אמר רב הונא צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע תניא רבי אומר גר צדק האמור לענין מכירה וגר תושב האמור לענין רבית איני יודע מה הוא גר צדק האמור לענין מכירה דכתיב וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך ולא לך אלא לגר שנאמר לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנאמר לגר תושב משפחת גר זה הנכרי כשהוא אומר או לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה אמר מר ולא לך אלא לגר שנאמר לגר למימרא דגר קני עבד עברי ורמינהי אין הגר נקנה בעבד עברי ואין אשה וגר קונין עבד עברי גר לא נקנה בעבד עברי ושב אל משפחתו בעינן והא ליכא ואין אשה וגר קונין עבד עברי אשה לאו אורח ארעא גר נמי גמירי דמקני קני דלא מקני לא קני אמר רב נחמן בר יצחק אינו קונה ודינו כישראל אבל קונה ודינו כנכרי דתניא הנרצע והנמכר לנכרי אינו עובד לא את הבן ולא את הבת אמר מר ואין אשה וגר קונין עבד עברי נימא דלא כרבן שמעון בן גמליאל דתניא אשה קונה את השפחות ואינה קונה את העבדים רבן שמעון בן גמליאל אומר אף קונה את העבדים אפילו תימא רבן שמעון בן גמליאל ולא קשיא כאן בעבד עברי כאן בעבד כנעני עבד עברי צניע לה עבד כנעני פריץ לה אלא הא דתני רב יוסף ארמלתא לא תרבי כלבא ולא תשרי בר בי רב באושפיזא בשלמא בר בי רב צניע לה אלא כלבא כיון דמסריך בה מירדתא אמרי כיון דכי שדיא ליה אומצא מסריך בתרה אמרי אינשי משום אומצא דשדיא ליה הוא דמסריך גר תושב האמור לענין רבית מאי היא

חק לישראל – פרשת יתרו יום ד'

דכתיב וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך ורמינהי לזין מהן ומלזין אותן ברבית וכן בגר תושב אמר רב נחמן בר יצחק מי כתיב אל תקח מאתם מאתו כתיב מישראל תנו רבנן אל תקח מאתו נשך ותרבית אבל אתה נעשה לו ערב ערב למאן אילימא ערב לישראל והא תנא אלו עוברין בלא תעשה המלוה והלוה הערב והעדים אלא לנכרי וכיון דדיניה דנכרי דאזיל בתר ערבא איהו ניהו דקא שקיל מיניה רביתא אמר רב ששת שקיבל עליו לדון בדיני ישראל אי קיבל עליו לדון בדיני ישראל רבית נמי לא לשקול אמר רב ששת שקיבל עליו לזו ולא קיבל עליו לזו:

רש"י על הגמרא

ולקאוב מיס: אמר מר – השתא מפרק מאי קשיא ליה דקאמר איני יודע מהו: לאו אורח ארעא – שהוא מתייחד עמה: גמירי דמיקני קני – הנקנה בעבד עברי קונה בעבד עברי: דתניא – דיך חילוק בין הנמכר לנכרי, לנמכר לישראל: הנרצע – בעבד עברי [הנמכר] לישראל, ומת האדון קודם היוצא: אינו עובד לא את הבן ולא את הבת – שנאמר (שמות כ"א) ועבדו לעולם ולא לבן; והנמכר לנכרי – ילפינן בקדושין (יז, ב) וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו: לניע לה – מוחזק לנוע הוא בעיניה, שאם יקלקלו יחד לא יתפאר לגלות הדבר, הלכך אסור לקנותו: פריץ לה – ויראה היא להפקיר לו את עצמה: לא תרבי כלבא – לא תגדל כלב, שמא תקלקל עמו: לניע לה – ובטוחה שלא יודע: כיון דמסריך סריך – מירתתא להיות נרבעת לו: גר תושב – שקיבל עליו לא לעבוד עבודה כוכבים, ואוכל נבילות: אל תקח מאתו כתיב – אלאיך קאי, וכי כתיב גר תושב לענין וחי עמך כתיב, שאתה מצווה להחיותו: אבל אתה נעשה לו ערב – ערב ש' ל' ל' כנגד המלוה: ערב למאן – מי הוא המלוה שאני מותר לעשות לו ערב אלו עוברין משום לא תשימון (שמות כ"ב): והא כיון דנכרי בטר ערבא אזיל – אינו תובע אלא את הערב: הוא ניהו דשקיל רבית – ערב זה הלואה מן הנכרי, וחזר והלואה לישראל: לדון בדיני ישראל – יתבע מן הלואה

אם כסף תלוה את עמי – עמי ונכרי באין ללוות עמי קודם: ענייך ועניי עירך – ענייך שהם קרובין, וממשפחתך: ענייך קודמין – דכתיב עמך הקרובין לך: עניי עירך קודמין לעניי עיר אחרת – להגך הוא עמך טפי: יורד עמו לחיו – רגיל להתקוטט עמו כאילו הכהו, וכאילו בא להורגו, ואני שמעתי רשאי לירד לתוך אומנותו של חבירו, ולמעט מזונותיו של חבירו, וקשה בעיני שיתירו חכמים לישראל להנקם ולגמול רעה, ועוד, לאמרינן בכתובות (ג"א) עד שתים עשרה שנה מתגלגל אדם עם בנו, מכאן ואילך יורד עמו לחיו, ומאי יורד לתוך אומנותו איכא, הא לייסרו ולכופו לתורה קאמר פלוני כפר שהלואה ישראל ברבית: מתמוטטים – דוק הכי עושה חלה לא ימוט, הא אם נתן בנשך ימוט: הללו מתמוטטין ועולין והללו וכו' – והכי משמע קרא כל עושה חלה לא ימוט לעולם, כלומר ואם ימוט אין מוטתו מוטת עולם, אבל הנותן בנשך ימוט לעולם: לדיק גמור אינו בולע – ואף על פי שמתמוטט עולה, ואינו נבלע לעולם: ולא לך אלא לגר – לעיל קאי, ורישא דברייתא, במסכת ערכין (ל"ב) בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית, אדם נושא ונותן בפירות שביעית סוף מוכר מטלטליו כו', עד לא באת לידו עד שמוכר עצמו, שנאמר ונמכר לך, ולא לך אלא לגר: נמכר לעבודה כוכבים – לחטוב עצים,

חק לישראל – פרשת יתרו יום ד'

תחילה, וכשלא ימצא אלכו יגבה מן הערב, פרע לנכרי ההיא שעתה הוא לחזופיה לחברה, ומאי דמוזיק ליה שקיל מיניה: כי והשתא אין הערב ליה מתחילה, הלכך, כי

זוהר – יתרו דף פט' ע"א

כה אמר יי לסריסים. מאן סריסים. אלן אינון חברייה, דמשתדלי באורייתא, ומסרסי גרמייהו כל שיתא יומין דשבתא, ולעאן באורייתא, ובלייליא דשבתא מזרזי גרמייהו בזוגא דלהון, משום דידעי רזא עלאה, בשעתא דמטרוניתא אזדוגת במלפא:

ואינון חברייה דידעין רזא דא, מכוננין לבייהו למהימנותא דמאריהון ומתברכאן באיבא דמעיהון בההוא ליליא. ודא הוא דכתיב, אטר ישמרו, כמה דאת אמר, (בראשית לו) ואביו שמר את הדבר:

ואקרון סריסים ודאי, בגין לחכאה לשבתא לאשכחא רעוא דמאריהון, דכתיב ובחרו באטר חפצתי. מאי באטר חפצתי. דא זוגא דמטרוניתא. ומחזיקים בכריתתי, כלא חר, בכריתתי סתם. זכאה חולקיה דמאן דאתקדש בקדושה דא, וידע רזא דא:

תא חזי, פתיב ששת ימים תעבד ועשית כל (דף פ"ט ע"ב) מלאכתך ויום השביעי שבת ליי אלהיך וגו', כל מלאכתך, באינון שיתא יומי עבידתיהו דבני נשא ובגין האי מלה. לא מזדוגי חברייה, בר בזמנא דלא ישתבח מעבידתיהו דבני נשא, אלא עבידתיה דקודשא בריך הוא. ומאי עבידתיה.

זוגא דמטרוניתא, לאפקא נשמתין קדישין לעלמא: ובגין כה, בהאי ליליא חברייה מתקדשי בקדושה דמאריהון, ומכונני לבייהו, ונפקי בני מעלי, בגין קדישיו, דלא סטאן לימינא ולשמאלא, בגין דמלפא ומטרוניתא. ועל אלן פתיב, (דברים יד) בגים אתם ליי אלהיכם, ליי אלהיכם ודאי. בגין דאלין אקרון בגין דיליה, בגין למלפא ולמטרוניתא:

והא דעתייהו דחברייה דידעין רזא דא, בדא מתדבקו. ובגין כה אקרון בגין לקודשא בריך הוא. והני אינון דעלמא מתקיימא בגינייהו. וכד סליק עלמא בדינא, אסתכל קודשא בריך הוא באינון בנוי, ומרחם על עלמא. ועל דא פתיב (ירמיה ב) פלה זרע אמת. זרע אמת ודאי. מהו אמת. עזקא קדישא שלומתא. כמה דאת אמר (מיכה ז) תתן אמת ליעקב. (אמת דא קודשא בריך הוא) וכלא חר. ובגיני כה, זרע אמת ודאי:

חק לישראל – פרשת יתרו יום ד'

הלכה – הרמב"ם הלכות קריאת שמע פרק א'

(ז) ברכות אלו עם שאר כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל עזרא הסופר ובית דינו תקנום ואין אדם רשאי לפחות מהם ולא להוסיף עליהם מקום שהתקינו לחתום בברוך אינו רשאי שלא לחתום ומקום שהתקינו שלא לחתום אינו רשאי לפתוח בברוך אינו רשאי לפתוח מקום שהתקינו לפתוח אינו רשאי שלא לפתוח כלל של דבר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות הרי זה טועה וחוזר ומברך כמטבע וכל שאינו אומר אמת ויציב בשחרית ואמת ואמונה בערבית לא יצא ידי חובתו:

(ח) הקדים ברכה שנייה לברכה ראשונה בין ביום בין בלילה בין לפניה בין לאחריה יצא לפי שאין סדר בברכות בשחרית פתח יוצר אור וסיים מעריב ערבים לא יצא פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא ובערב פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור לא יצא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא שכל הברכות הולכות אחר חתימתן:

מוסר – מלוקט

תנו אל תרפה שיחה עם האשה באשתו אמרו קל וחמר עם אשת חבירו מפאן אמרו חכמים כל המרפה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מדברי תורה וסופו יורש גיהנם. הוי פתאים וסכלים אשר קורין או שומעים המשנה הזו בבית הכנסת ואינם שמים על לב וביותר שהזהירו חכמים הם נסוגים אחור. הרי רבותינו הקדושים אומרים שגורם רעה לעצמו שהסטרך אחרא הנקראת רעה נדבקת בו. ועל ידי זה בטל מדברי תורה אשר בטול תורה חמור מעבודה זרה גלוי עריות שפיכות דמים. וסופו יורש גיהנם. דקדקו רבותינו זכרונם לברכה הקדושים לומר וסופו פי בעת פטירתו ילך מדחי אל דחי ביד מלאכי חבלה אכזרים ולא יתנו לו מנוחה כלל ואחר כמה וכמה שנים יוליכוהו לקחת ירושתו שיירש בגיהנם חלק חבירו ובאמת ישתומם האדם עד כמה גברה עורו עיני הפתאים שמעלימים עין מדברי רבותינו הקדושים ואם תשא אלם אם מאמינים בדברי רבותינו זכרונם לברכה ישיבו דודאי הם מאמינים. אבל מעשיהם להפך או שפעזותם אינם חשים לכל העונשים רחמנא ליצלון:

לע"נ

זאב ואיים בן שרה, משה דוד בן סוזנה מלכה, גר גבריאל בן סוזן, סוזנה מלכה בת שמואלה, דניאלה פורטונה בת רחל, צדיקה בת שרה ז"ל.